

SÄMIKIELÂ
SIRDEM
PÁRNÁŽÂN

Lii-uv kielâ pääihist?

SÁMEDIGGI
SÁMITIGGE
SÁÄ'MTE'ĠĠ
SAAMELAISKÄRÄJÄT

*Eenikiellân lii juátkojeijee salvân,
mon vaanhimeh láá tuháttij iivij ääigi
rähisvuodáin ráhtám. Juáháš mist lii ohtâ
čalme eenikielâ kođosist, mast suhâpuolvah
lahtojeh maŋaluvâi tego salvânist čalmeh.
Mij lep pajassoddâm kiddâ jieččân
persovnhistorján jo ovdil šoddâm:*

*Jyehi čalme taarbâš oovdeb vuáđđun já
čuávvo čonâstâhhân, vâi salvân ij potkân. Jis
ohtâ-uv čalme lii hiäjus, te oles salvân sáttá
čuávdásiđ. Juáháš kalga jieš kattiđ kielâtááidus,
vâi eenikielâ kođos killáá já uđđâ suhâpuolvâ
puáhtá čoonnâđ toos jieijâs čalme. Olmoošvuotâ
kenigit mii sirded eenikielân uđđâ puolvân.
Tienuuvt olmooš puáhtá tähidiđ, ete eellim
päälgis ij potkân suu maajeeld, peic tuálvu
ovdâskulij puátteevuotân.*

Snellman & Vuolab
Hála mánnásat iežat eatnigiela, 1993

Siskáldâs

ALGÂSÄÄNIH	6
SÄMIKIELÂI JIEŠKOTE-UVLÁGÁN TILEH	8
AIKIO PEERÂ	10
PERRUU KIELÂVUÁVÁM	12
HARJU PEERÂ	18
UMOGÂŠÄIGI	20
NÄKKÄLÄJÄRVI-LÄNSMAN PEERÂ	26
SIERÂAHE JÁ ARÂŠODDÂDEM	28
SÄMIKIELÂ ŠKOOVLÂST	34
SÄMIKIELÂLÂŠ PÁÁRNÂŠ RÁVÁSMUVÁ	38
LISTO KIRJÁLÂŠVUODÂST JÁ VIERMIKÄLDEIN	42
KUUS PUÁHTÁ VÄLDIÐ OHTÂVUODÂ PÁRNÁÁ SÄMIKIELÂII ŠODDÂDMÂN JÁ KIELÂLÂID VUOIGÂDVUODÂID LOHTÂSEIJEE KOČČÂMUŠÂIN	43

© Annika Pasanen & Sämitigge / Sämikielâ toimâttâh
Koveh: Ville-Riiko Fofonoff, Vesa Ranta
Olgohäämi já tuájjim: Katja Lettinen
ISBN: 978-952-441-430-2
Teddilemsaje: Painotalo Seiska Oy 2020

Almostittem lii pyevtittum máttááttâs- já kulttuuriministeriö ruttâdmáin.

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

Algäsäänih

Taan kirjáást kiedâvuššoo fáddá, mii lii sāmikielâi já sām-milâšpárnái tááhust eellimteháláš: sāmikielâi kevttim per-ruu siste.

Sāmikielâi sirdemist suhâpuolvâst nuubán sierâlágán pee-râtiilijn lii viehâ uccáá tiätu já tiätu sáttá lede vaigádávt iberdettee. Suomâst älkkeht finnimnáál tiätu kyevtkielâlâš-vuodâst vuod valdâl aaibâs sierâlágán kielâtiilijđ ko mast sāmмилиih eellih: ovdâmerkkân suomâ- já ruotâkielâ sárnum paldluvâi perrust. Taat kirjááš lii rahtum eidu sāmikielâlij perrui várás. Tot puáhtá lede ävkkín meid ovdâmerkkân áámmátulmuid, kiäh kuáhtájuh sām-milâšperruid sosiaal- já tiervâsvuodâpalvâlusâi peht.

Sām-milâšsiärvádâh iälá jotelávt nubástuvvee kielâtiileest, mon miäruštâl nuuvt kielâmolsom ko meid kielâiäláskit-tem. Siämmaá ääigi ko kielâliih vuoigâdvuodâh nanosmu-veh maanġgâin suorgijn, te keevâtlávt toh ain olášuveh távjá hiäjuht. Vaanhimeh iä ain kaavnâ jieijâs aargâst taarbâšlii torjuu sāmikielâ sirdemân, párnáá kielâ ovdánmân já kielâ-lij vuoigâdvuodâi pyerrin.

Páárnâš- já peerâpalvâlusâi nubástusohjelm Peerâkuávdáš-toimâmalli Laapin -haavâst ive 2018 olášuttum Kielârav-viittâh-keččâlem (kj. kâldeeluvâttállâm) lâi taarbâšlâš já mielâsâš toorjâhäämi, mii raavhâi ennuv koččâmušâid já savâstállâm. Perruin lii čielgâsávt tárbu peessâđ kuullâđ já savâstállâđ kielâvaljiimijn, párnái kielâlii ovdánmist já ton tuárjumist.

Suomâbeln lii ovdil almostum ohtâ uápistemkirjááš taan fáádást, Stukes ive 1993 almostitem já Aino Snellman já Kerttu Vuolab čäällim Puhu omaa kieltäsi lapsellesi – Hála mánnásat iežat eatnigiela. Taan já motomij Taažâbeln al-mostittum uápistemateriaalij tiäduh láá kirjáá loopâ kâl-deeluvâttálmist.

Sämitigge almostit taam kirjáá OA aalmugijkoskâsii al-gâaalmugkielâi teemaive 2019 kunnen uáassin materiaalijđ, moi ulmen lii sāmikielâi nanodem já maanġgâpiälâsâšvuodâ lasettem. Almostitem lii máhđulâš máttááttâs- já kulttuur-ministeriö torjuin. Teevstâid lii nuurrâm kielâtotkee FT An-nika Pasanen.

Kirjáást láá mielđi kulmâ sām-milâšperruu já sij jyehih feeri-mijdis sāmikielâ sárnumist párnâid jieškote-uvlágán tiilijn.

Stuorrâ kijttoseh Henna ja Vilda Aikio!

Jiännai Spä'sseb Terhi, Tero da Kiureli Harju!

Giittos eatnat Anna Näkkäljärvi-Länsman, Asko Länsman, Anni-Siviä ja Ántte Issát!

Sämikielâi jieškote-uvlágán tileh

Oovce sämikielâst Suomâst sárnuh kuulmâ: anarâškielâ, nuorttâlâškielâ já tavesämikielâ. Tai historjást já tááláá tiileest láá sehe ennuv ohtsih ääših já ennuv iäruh. Kulttuurlâš já kielâlâš suddâlum pirâstittee eenâblohon lii kuoskâm puoh sämmilâšjuávhoid já ton vaikuttâsah uáinojeh korrâsávt ain, veikâ ovdánem lii maangâi oosij hááran nubásmum. Tavesämikielâ lii kielâin stuárráamus já enâmustáá kevtum, ton sárnooh ääših kuulmâ staatâ kuávlust já tast lii ovdâmerkkân puoh enâmustáá kirjâlâš materi-aal. Motomijn kuávluin tavesämikielâ lii ihelovveest nuubán sirdum pot-kâhannáa suhâpuolvâst nuubán já eenikielâliih kielâsárnooh láá ain jyehi iheluokkaast. Anarâškielâ já nuorttâlâškielâ láá ain lamaš ucceeb sárnoo-juávhu kielah. Anarâškielâ lii ain sarnum tááláá Aanaar kieldâ kuávlust. Nuorttâlâškielâ lii sarnum ärbivuávalávt táálái Taažâ, Suomâ já Ruošâ staatâi rájikuávluin, mutâ tááláá ääigi nuorttâlâškielâ sárnoi enâmus uási áásá Suomâst nuorttâlâj asâiduttem tááhust nube maailmsuádi maŋa tábáh-tum kuávluluovâtmij čuávumuššân. Anarâškielâ já nuorttâlâškielâ kielâ-siärvusijn tábáhtui 1900-lovo loopâbeln čielgâ koččâm, já kielâ sirdâšum suhâpuolvâst nuubán jooskâi, motomeh häärvih spiekâstâsah lijji. Tondiet tiätau aheluokain láá uáli uccáá tâi iä ollágin ulmuuh, kiäh láá oppâm sä-mikielâ vuossâmuš kiellân. Ko halijdeh potkiđ kielâmolsom sämikielâst suomâkielân já finniđ sämikielâ maasâd siärváduvâi já perrui kiellân, te talle kielâ sirdeh ovdâskulij meid tagareh, kiäh láá jiejah oppâm sämikielâ eskân škoovlâst tâi rávisolmožin. Meid tavesämikielâ tile mulsâšuvá viehâ ennuv kuávlui mielđ. Ovdâmerkkân Suádigil Vuáčust tot lii viehâ siäm-máálágán ko anarâš- já nuorttâlâškielâ tile, já meid kielâ váimuskuávluin ton sirdâšum lii maangâin suuvâin potkânâm.

*Tot lâi uáli jo suotâs tuodâi talle, ko Terhi sárnuškuođij
Kiurelijn nuorttâlâškielâ, tot lâi eromâš šiev hommâ. Já
liččim tuáivum, ete liččim jieš-uv oppâm uccâ kandâžân
tom kielâ.*

Tero Harju

Sämikielâi tááláá tilán já tárboid lii merhâšittee meid tot, ete iänäáš uási sämmilijn áásá sämmilij päikkikuávlun ulguubeln. Sämikielâ sirdem perrust váátá eromâš moovtâ já killeelvuodâ tiilijn, main pirrâs já siärváduv toorjâ sämikielân lii uccáá. Vuoigâdvuotâ sämikielâlii arâšoddâdmân (Arâšod-dâdemlaahâ, kj. kâldeeluvâttállâm) kuáská Suomâst puoh párnáid, kiäh sárnuh sämikielâ eenikiellân, meid sämmilij päikkikuávlun ulguubeln. Taat vuoigâdvuotâ lii kuittâg hyeneeht tiäduš, já sämikielâlâš arâšoddâdem lii fáállun tuše muádi kaavpugist. Vuoigâdvuotâ finniđ vuáduvâttáttâs iänäáš sämikielân (Vuáduvâttáttâsalaahâ, kj. kâldeeluvâttállâm) kuáská sämmilij päikkikuávlun kieldâid. Päikkikuávlun kieldâi ulguubeln sämikielâ máttááttâs lii máhđulâš, mutâ toos kyeskee vuoigâdvuotâ ij mainâšuu máttááttâs-laavâin. Säämi kielâlaavâ suovvâm vuoigâdvuodah sämikielâlâid palvâlussáid (Säämi kielâlaahâ, kj. kâldeeluvâttállâm) lohtâseh meid iänäáš päikkikuáv-lun, mutâ motomij virgeomâhâi uásild meid oles Suomân.

*Kolgâččij jieš leđe nuuvt aktiivlâš já vaijeed suáittid maangâ
sajan já ain algâttid aalgâst já selvâttid. Tothân lii kaapug-
sämmilâžžân ain váhá taggaar korrâ hommâ. Mun luptiim
haatâ kale sijjân, kiäh láá vaijaam tom pargo porgâd.*

Henna Aikio

Suuvâ, kuávlun já kielâjuávhu mielđ Suomâ sämikielâliijn siärváduvâin láá te maangâlágáneh táárhuh: eenikielâliij kielâttáidu nanodem já kielâliij vu-oigâdvuodâ olášuttem, jo orroo kielâpirrâsij nanodem, nanosávt sämikielâ-liij pirrâsij vuáduvâ párnáid, kyevtkielâliij pirrâsij já kielâlâvgummyens-terij ovdedem kielâiälâskittem tárboid, uddâ sárnoosuhâpuolvâi ráhtim, uddâ rávisolmoosâsárnoi škovlim já nuuvt ain. Mii tuáimâ oovtâ perrust, ij veltihánnáa tooimâ nubbeest, já maid puáhtá vaattâđ oovtâ sämikielâ siärváduvâst, ij veltihánnáa pyevti vaattâđ nubbeest. Mon peri sämikielâst lii koččâmuš já áásá sämmilâš veik Njuárgámist tâi Hankost, te ohtâ tahhee lii puoh pyeremus sämikielâ nanodeijee: tom sárnum päikkikiellân. Mihheen eres toimâ, haahâ já ruttâdem ij pyevti sajanpieijâđ tom, ete kielâ sirdâšuvá vaanhimist párnâžân.

Aikio peerâ

3-ihásâš **Vilda Aikio** áásá Oulust oovtâst eni-jnis **Henna Aikioin** já ejijnis **Jarkko Säk-kisáin**. Henna lii sárnum Viildan aalgâ rääjist tuše anarâškielâ, eeči Jarkko vuod suomâkielâ. Anarâškielâ ij lah Hena vuossâmužžân oppum kielâ peic kielâ, mon sun lii váldám maasâd kuullood rävisolmožin. Miärádâs sirded suu-vâ kielâ jieijâs párnážân šoodâi vyerdimäái-gi. Henna epidij mottoom verd, ete mon lussâd sâmikielâ sárnum ličij kenski mudoi-uv luis umogâš-aargâst, luhostuuččij-uv sâmikielâst pisottállâm talle ko ubâ peerâ lii oovtâst, já tot-uv, ete finniiččij-uv sun kriitiik tast, ete sun lii valjim eenikielâmáttáatteijen jieijâs párnáá päikkikiellân monnii eres ko jieijâs eenikielâs. Anarâškielâst šoodâi kuittâg luándulâš uá-si perruu aargâ. Kriitiik ij lah puáttám, veikâ ij kale ennuv toorjâgin kaavpugpirrâsist. Jark-ko lii oppâm iberdiđ anarâškielâ já tuárju niei-dâ sâmikielâ ovdánem. Tergâdis vyeimivää-ri Heenan lii lamaš suuhâ, mii áásá Anarist. Eromâšávt uábbi, kote parga kielâpiervâlist, já tehálâš keevâtlâš iše kielâpiervâlist kevt-um materiaa. Vilda sárnu tuáistáážân eenâb suomâkielâ, mutâ ibbeerd anarâškielâ tievâs-lávt – já eres-uv sâmikielâid viehâ pyereest – kiávttâ sâmikielâ saaniđ já lávlu sâmikielân. Anarâškielâ sárnum lii tääl kuulmâihásâžžân lassaamin. Suu mielâsih eehidkirjeh láá Riit-ta Vesala Hirškiihâ já Myerji mainâseh -kirjeh.

Mun jiem kuittâg
lah kaattâm peeivigin
tom, ete mun lam valjim
muu já Vilda kiellân
sâmikielâ.

Henna Aikio

Perruu kielâvuávám

Motomáid vaanhimáid sāmikielâ valjim perruu päikkikiellân lii nuuvt čielgâ äšši, ete tom ij taarbâš eromâšávt suogârdállâđ, mutâ maangah kalgeh kiedâvuššâđ ääši. Tom kannat smiettâđ puorijn aagijn, ete mon kielâ tâi maid kielâid perrust sárnuh párnáid já kost finnee torjuu kielâvaljimáid. Jis ubâ fáddá puátá oovdân talle, ko páárnáš lii jo šoddâm, te tot puáhtá vâjâldud huápulumos valjiimij, muuivij já huolâi-uv tiet.

Maid talle sárnuškyetih párnázân? Jis vaanhim haalijd, ete suu páárnáš uáppá sāmikielâ, te sunjin puáhtá adelid ubâlii ravvu: viigâ adelid párnázâđ máhđulâšvuodâid kuullâđ nuuvt ennuv sāmikielâ sierâ kâldein, ko tii tiileest lii máhđulâš. Jis perrust lává kyehti rävisulmuu, kiäh mättiv sāmikielâ, te iävtutemeht puoh pyeremus párnáa kielâovdánem tááhust lii, ete kuohtuuh vaanhimeh sárnuškyettiv párnázân sāmikielâ. Meid kielâvaljim vaanhimij kooská meerhâs ennuv párnáa sāmikielâ oppâmân. Suomâkielâ tááidust ij Suomâst ässee peerâ taarbâš huolâttiđ: suomâkielâ páárnáš vis-sásávt uáppá meid pääihi ulguubeln.

”

Mun jiem haalijd sárnuđ suomâkielâ, ko mun oskom, ete párnááh uáppih mudoi-uv suomâkielâ nuuvt pyereest. Muu mielâst lii tehálub sárnuđ sijn sāmikielâ, ete tot ličij sii vuossâmuš kielâ. Tot lii munjin mávsulâš äšši, ko mun lam jieš feerim tom aaibâs nubijkulij, ko mun lam rävisolmožin, muáddilov ihâsâžžân váldám tom kielâ maasâđ.

Anna Näkkäljärvi-Länsman

Jis vaanhimijn nubbe máttá sāmikielâ já nubbe ij, te lii tergâđ, ete sāmikielâlâš vaanhim viggá sárnuđ párnázân sāmikielâ systemaatlávt já meid talle, ko nubbe vaanhim lii mieli. Jis kuábbáškin vaanhim ij sárnu sāmikielâ njejbzilávt, te kannat uuccâđ taid vuovijd já pirrâsijd, main párnázân puáhtá sárnuđ sāmikielâ nuuvt ennuv ko máhđulâš. Uccáa-uv sāmikielâ párnázân lii ain pyereeb ko ij ollágin sāmikielâ.

”

Tast uáppá tuođâi ennuv, ko tuš kevtiškuát tom kielâ. Ete ij taarbâš leđe mihheen aaibâs tievâslâš kielâtáidu tal-le, ko tom sárnuškuát. Já aalgâsthân tot lii viehâ ennuv taggaar ohtuu sárnum, ko ijhân páárnáš vala tienuuvt kommunikist. Tot lii tienuuvt ármugâs, ete tast lii asto jieš-uv máttááttâllâđ taid teermâid já puoh taggaar.

Terhi Harju

”

Kannat leđe ármugâs olssis. Ij tom kannat viehârâš vâldiđ tagarin, ete tääl kalga čodâldittiđ maidnii. Jis tot oro tuu mielâst luándulâžžân já hävskin, te juáđhi peri. Já jis oppeet oro, ete tot váldá eenâb ko addel, te talle puáhtá vuáijuđ mudoi tuárjuđ ton párnáa kielâ ovdánem.

Henna Aikio

Jo kielâvuávám algâmuudoost kannat smiettâđ, ete mii šadda viehâ vis-sásávt leđe párnáa arâšoddâdem já škoovlá kielâ. Lii-uv aassâmkuávlust eenikielâlâid uáivildum sāmikielâlâš arâšoddâdem? Jis ij, te ton táárbu kannat muštâliđ ääšist västideijee kieldâ virgeomâhâžân puorijn aagijn. Lii-uv kuávlust sāmikielâ kielâpiervâl? Jis ij lah, já jis láa eenâb párnááh, kiäh tarbâšiččii tom, te lii-uv máhđulâš vuáduđid kuávlun kielâpiervâljuá-vhu? Páárnáš puáhtá pyeremuu tábâhtusâst juksâđ aktiivlii sāmikielâ tááidu meid talle, ko sāmikielâ lii jo-uv tuše päikkikielâ tâi tuše arâšoddâdem kielâ. Pyeremus muulsâiähtu lii kuittâg tot, ete kielâ piäsá kevtiid maangâ sosiaallii pirrâsist.

Tagarijn, kiäh tobdeh sāmikielâi tile hyeneeht, meid sierâlágán virgáliijn peelijn, sáttih puáttiđ sámmilâšperrui ravvuuh, moh iä oovded sāmikielâi tile. Mangii rävvejuh čielgâsávt, ete ohtâ vaanhim kalga sárnuđ párnázân ain oovtâ kielâ. Taat lii šiev prinssiip, ko lii koččâmuš vaanhimist, kote máttá sāmikielâ njejbzilávt. Jis vaanhim ij kuittâg paste sárnuđ párnázân jyehi

tove sāmikielâ, te lii ain pyereeb sárnuđ sāmikielâ ain ko pasta ko sárnuđ ain eenâblohokielâ. Nubbe táválâš avžuuttâs lii, ete vaanhim kalga ain sárnuđ párnázân tom kielâ, mon lii jieš oppâm vuossâmužžân. Sämmilij sudâluttemhistorjá vuáđuld taat-uv lii mangii hyenes raavâ. Jis vaanhimeh tâi joba oovdeb suhâpuolvah láá kielâmolsom tiet páaccám sāmikielâiduit-táá, te kielâmolsom puáhtá puoh pyeremustáá potkiđ tienuuvt, ete sámi-kielâ váldoo maasád päikkikiellân.

”

Váhá mun smiettim pirrâs reaktioid tondiet, ko muu vuossâmuš áammát lii eenikielâmáttáátteijee, ete imâštâleh-uv talle. Ete maht eenikielâ, suomâkielâ máttáátteijee puáhtá meridiđ nuuvt, ete ij sáárnugin párnázân jieijâs vuossâmužžân oppâm kielâs.

Henna Aikio

Äššitobdeeravvuin uáinoo mangii sääni “tobdokielâ”: avžuutteh, ete vaanhim sárnu párnázân kielâ, moos sun lii enâmustáá kiddejum tobdoi tääsist tâi moos lii jieš oppâm luándulávt sárnuđ tobdoin. Ulmust puáhtá kuittâg pyereest lede eenâb ko ohtâ “tobdokielâ”. Meid kielân, mon lii oppâm rävisolmožin, puáhtá šoddâđ jieŋŋâl tobdočonâstâh. Já tobdoid lohtâseijee sánáduv já olgospyehtim puáhtá máttááttállâđ siämmaánaál ko eres-uv kielâ suorgijd. Kalga meid merkkuđ, ete jis sämmilâš páárnâš ij uážu oppâđ sāmikielâ, te tast láá čuávumušah meid tobdotääsist. Sämmilâšsiärváduvâin láá ennuv sárnum nk. asâttâhtraumast já nuádisirduumijn, moh uáivil-deh ei. kielân lohtâseijee traumaatlj feerimij sirdâšum čuávvo suhâpuolváid. Ko siärvádâh haalijd orostittiđ taggaar ovdánem, te sāmikielâ kalga finniđ maasád päikkikiellân. Tot sáttá vaattâđ tom, ete vuossâmuu kiellân suomâkielâ oppâm sirdá suu párnáá vuossâmuu kiellân sāmikielâ.

Tággáár jorgolâs kielâmolsom lii máhđulâš, já tast láá ruokâsmittee ovdâmeerhah maailm algâaalmug- já ucceeblohokielâsiärváduvâin. Kielâmolsom jorgettem váátá kuittâg ennuv sehe ovtâskâs vaanhimijn ete oles siärváduvâst. Tot paajeed maanġalágánijd tobdoid, nuuvt positiivlijd ko meid negatiivlijd. Vaanhimeh, kiäh sirdeh párnáidis jieš rävisolmožin oppâm

kielâ, pyehtih finniđ siärváduvâst torjuu já movtijdittem, mutâ meid kriitiik. Sättih árvuštállâđ uđđâ sárnoi kielâttááidu, já motomij mielâst kielâiäláskittem pilled ubâ kielâ. Luhhoost sāmikielâi iäláskittem lii ovdánâm jo nuuvt kuhás, ete positiivliih ovdâkoveh já ilo fáádâh láá valjeest já viärdásâštoor-jâ lii finnimnáál.

”
Tääl lii viehâ tuoivâlâš tobdo, ko oro, ete ulmuuh láá ruokâsmâm vâldiđ anarâškielâ anon pääihist.

Henna Aikio

MON KIELÂ TÂI
MAID KIELÂID HAALIJD,
ETE PÁÁRNÁŠ UÁPPÁ?

MAHT TOM
TUURVÂST?

JIS PERRUST ŠADDEH LEDE MAANGAH
SIERÂ KIELAH, TE MII LII TAI ROOLI?

IBERDEH-UV PUOH PERRUU
RÄVISULMUUH NUBIJDIS KIELÂID?

MAHT MIJ AARGÂST VALJIP
KEVTTIMNÁÁL KIELÂ?

MAHT MIJ TURVÂSTEP PÁRNÁÁ KIELÂTÁÁIDU
TON KIELÂST, MII LII PIRRÂSIST
HIÄJUB SAJATTUVÂST?

?

KOČČÂMUŠAH,
MAID KANNAT SMIETTÂÐ
JO TALLE, KO VUÁVÁÁ
PERRUU VUÁÐUDEM:

LOHTÂSEH-UV TÁID
VALJIIMÁID HÁSTUSEH, MOI
VÁRÁS TAARBÂŠ LASETIÐU,
ÄŠŠITOBDEEIŠE TÂI
VIÄRDÁSÂŠTORJU?

KOST TOM FINNEE?

MAGGAAR MATERIAAL
PUÁHTÁ KEVTTID
KIELÂOVDÁNEM TOORJÂN
UMOGÂŠÄÄIGI JÁ TALLE KO
PÁÁRNÁŠ ŠADDA?

MII
AASSÂMPIRRÂSIST
PUÁHTÁ TUÁRJUD PERRUU
SÄMIKIELÂ KEVTTIM?

NABAI HETTIÐ TOM?

MAID TUÁIVUP SUUVÂST JÁ
ALDAPIRRÂSIST PERRUU KIELÂVALJIIMIJ JÁ
PÁRNÁÁ KIELÂOVDÁNEM HÁÁRÁN?

MAHT MIJ PYEHTIP OOVÐÂNPYEHTID
TAID TUOIVUID SIJÂN ČIELGÂSÁVT?

JIS OVDÂMERKKÂN PUÁRÂSUB SUHÂLIH JURDEH,
ETE SÄMIKIELÂ SÁRNUM PÁRNÁŽÂN LII VAIGÂÐ,
TE MAHT PYEHTIP RUOKÂSMITTID SII TOOS?

Tot, ete lii-uv perrust finnimnáál iše kielâvuáváámân, lii ennuv kiddâ jieijâs viärmáduvâin já vaidâlitteht meid aassâmsaajeest. Tiervâsvuodâhuolâtâs áámmátulmuuh kolgâččii mättið ravvið perruu meid kielân lohtâsejee koččâmušâin, mutâ sij iä távjá tuubdâ sâmikielâi jieškote-uvlágánijð tiilijð já táárbuid. Kirjáá loopân láá nurrum kirjálâšvuodâ já materiaalij paaldâst motomeh iävtuttâsah tast, ete kost perruu kielâkoččâmuššâid puáhtá finnið iše já ravvuid.

Harju peerâ

Kiureli Harju lii 3-ihásâš já áásá Čevetjää-vrist ejijnis já enijnis. **Terhi** já **Tero Harju** lává kuohtuuh oppâm nuorttâlâškielâ rävisolmožin Säämi máttááttâskuávdáá nuorttâlâškielâ já -kulttuur linjáást. Terhi tiedij jo tal-le uápui ääigi, ete jis sust šadda enni, te sun haalijd sárnuđ párnázân sämikielâ. Tero kye-dittij ääši iävtuttemeht. Ulguubeln valjim kuit-tâg meid epidij: párnázân kolgáččij sárnuđ jie-jâs vuossâmužžân oppâm kielâ já tobdokielâ. Parâkodde kuittâg pisoj miärádâsâstis já ko Kiureli šoodâi te Terhi sárnuškuodij nuort-tâlâškielâ já Tero suomâkielâ. Aalgâst hástuseh lijji umogâšaargân lohtâseijee sánáduvváin. Nube tááhusť Terhi mielđ eidu aalgâst lâi pye-reest ääigi olssis oppâđ sánáduv já ettâmvuo-vijd, ko umogâžân puovtij sárnuđ maid maatij. Tero máttááttâlâi nuorttâlâškielâ ko Kiureli lâi kyevti-ihásâš, já kuulold sust-uv oroi luán-dulâžžân kevťiškyettid kielâ kandijn nuuvť en-nuv ko maatij. Kiureli ibbeerd pyereest sâmi-kielâ, mutâ sárnu vala eenâb suomâkielâ. Terhi já Tero tuáivuh, ete nuorttâlâškielâliih párnááh liččii puátteevuodâst eenâb, já ete kandâ kavnáččij olssis mielâsii vyevi kevťid kielâ já sirded tom ovdâskulij..

Tast uáppá
tuodâi ennuv,
ko tuš kevťiškuát
tom kielâ.

Terhi Harju

Umogášäigi

Mon peri kielâ tâi kielâid párnázân sárnuh, te sunjin kannat sárnuđ ennuv aalgâ räajist. Aarrâd vuáruvaikuttâs lii eellimtehálâš párnáá oles ovdánem, meid kielâlij kiärgusvuodâi tááhust. Umogáš tubdáškuát já adđiistâlškuát suu kuullâm kielâlii amnâstuv jo kuhháa ovdil ko hämmee saanijd. Vaanhim, kote haalijd ete páárnáš uáppá sāmikielâ, kannat sárnuđ párnázân sāmikielâ šoddâm räajist. Tutkâmušâi mielđ sárnum kuullâm jo šohânäsäaigi vaaigut párnáa ovdánmân positiivlávť.

”

Kuuloold uáppá iberdiđ eenâb já eenâb. Kalhân tast lâi aalgâst ennuv taggaar, maid ij iberdâm, mutâ ij tot jiešalnees orroom mahten paan.

Tero Harju

Jis perrust lává kyehti vaanhim, main nubbe ij mäati sāmikielâ, te sāmikielâ párnázân sárnoo pelikyeimi puáhtá lede sunjin šiev máhđulášvuotâ oppâđ jieš-uv. Tutkâmušah nannejeh argâpeeivi feerimijd tast, ete eenâblohokielâlii vaanhimist lii stuorrâ merhâšume tast, ete maht kielâ perrust sirđâšuvá. Jis eenâblohokielâlii rävisulmuu jurdâččemvyehi párnázân sárnum sāmikielâ kuáttá lii negatiivláš tâi sun ij peerust tast, te tot vaaigut negatiivlávť párnáa sāmikielâ oppâmân já identiteetân. Ennuv pyereeb tile lii, jis vaanhim, kote ij mäati sāmikielâ, ana sāmikielâ sárnum positiivlâžžân. Eenâblohokielâláš vaanhim, kote kulá sāmikielâ perrust ohtânmaanoost, puáhtá kuittâg viehâ uccâ pargoin máttááttállâđ mottoom verd sāmikielâ. Jo uccáa-uv kielâtaidoin sun pasta čuávvuđ sāmikielâlii savâstállâm já ovdâmerkkân tuáivuttiđ pyere iijâ sāmikielân já luuhâđ já lávlud sāmikielân. Sämisiärváduvâin láá ennuv ruokâsmittee ovdâmeerhah algâ aalgâst eenâblohokielâlii vaanhimijn, kiäh láá peerâeellim mielđ oppâm sāmikielâ njebžilávť já láá kevtiškuáttâm tom párnáiguin.

Vaanhimist, kote sárnu sāmikielâ uccpárnázân, sáttá lede taggaar tobdo, ete sust vááiluh säänih já ettâmvyevih, maid kevttiđ umogáin. Jis sun ij jieš lah oppâm sāmikielâ suu vaanhimijn, te taat ij lah iimâš. Kuittâg meid eenikiel-

lân sāmikielâ sárnoo sáttá lede siämmáa tiileest, eromášávť pirrâsist, kost eres sāmikielâliih perruuh uccpárnáiguin láá uccáa. Párnáitipšoavžuut-tâsah já párnáikulttuur nubástuveh jotelávť, já eenâblohokielâ já -kulttuur teddih taan-uv syergist jyehi kuávlust. Umogášsánáduv, jielâhistemkielâ, kukkâsijd já lavluid puáhtá kuittâg máttááttállâđ siämmáanáál ko eres-uv kielâ. Iše fáálá ovdâmerkkân Čuáhist-siijđoh (kj. käldeeluváttállâm), main láá páárnášperrui toorjân nurrum materiaa, tego umogáškukkâseh, stivrim vuáruvaikuttâsân umogáin já tiervâsvuodâravvimateriaa, meid jieško-

”
*Mun lijjim tiäťuängir
tego uccâ páárnáš, kote
kuldâl tárkká, ete mast tääl
sárnuh. Ete mun halijđâm
oppâđ jieš-uv tom, vâldiđ
čielgâs aašijn.*

Tero Harju

te-uv sāmikielân. Iše sánáduvváin já materiaaliijn puáhtá finniđ vaanhimijn, kiáh láá kuhheeb ääigi sárnum sāmikielâ perruustis. Tun puávtáh pivdeđ, ete sij juáváččii tuin lavlui saaniđ, kirjeoonâid, nettimateriaal, jieš hutkum kukkâsiđ já maid peri sāmikielâlii. Kannat karttiđ tárkká puoh máhđuliđ kielâresursiđ; liččii-uv ovdâmerkkân jieijâd suuvâst puárâsub ulmuuh, kiáh mušteh sāmikielâliđ ettâmvuoviđ já lavluid, veikâ iä kenski jieš sárnuuččiigin kielâ aktiivlávť? Sāmikielâliijn arâšoddâdemjuávhuin láá ráhtám uccpárnáid hiäivulii materiaal já motomijn láá meid nuurrâm sánáduv pargei já vaanhimij kiävtun. Arâšoddâdemohtâduvâin kannat ruokkâdávť koiđâdállâđ, ete pyehtih-uv sij jieijâs resursij siste adeliđ sii ráhtám materiaaliđ sāmikielâliđ perrui toorjân.

”

Tom lep tääl kuulmâ ive ääigi hoksáám, ete eeji passiivlâš kielâtááđu lii ovdánâm aaibâs eromâš pyereest.

Henna Aikio

Sāmikielâ sárnum jieijâs párnáid lii nube ulmuid luándulâš já čielgâ valjim, nubbijđ vuod kuhheeb proosees puáduš. Tuáváást peerusthánnáá tot lii vaanhimân pyeremuu tábáhtusâst stuorrâ ilo fáddá já vyeimivääri aargâst. Umogâšaargâst sāmikielân vuáijum puáhtá meid orrood lussâdin, ko puoh eres-uv lii uđđâ.

”

Vuossâmuin párnáin, ko puoh lii aargâst uđđâ. Ain ko sirdâšup toho nube muudon, mii peri tot talle lii-uv, te talle kuittâg kulá energia jo aaibâs toos táválíi aargân.

Henna Aikio

Viärdâsâstoorjâ sierâ haamijn puáhtá adeliđ keevâtlíđ oonâid, tuáivu epituáivu ääigi já ilo aargân. Liččii-uv tii kuávlust tuárvi jotteeš sāmikielâlii peerâkáhvástállâm aalgâtmân? Jis virgálâš peerâkáhvisaje oro liijgâs lussâdin, te ain puáhtá čokkâniđ epivirgálávť kiännii pääihist vuárluvâi veikâ jyehi nube oho. Sosiaallâš media fáálá máhđulâšvuodâid, moh iä peerust kooskâin, veikkâba sāmikielâliđ vaanhimij savâstállâmjuávkku tai snapchat-tili. Sāmikielâliđ juávkun kannat ucâlud tiätulávť, veikâ tot ličij-uv uđđâ já vieres. Viärdâsâstoorjuu lasseen tot ráhtá šaddee páárnán kove tast, ete lii luándulâš já suotâs lede oovtâst sierâahasijguin sāmikielân.

”

Viärdâsâstoorjuu kannat haahâd olssis. Ete talle, ko puátiš toh sevŋis peeivih, ete ij sun kuáassin opâškuát sāmikielâ, tai oro ete jieijâd kielâtááđu ij pijssáá, te talle lii kiinii, kiäs suáitistiđ já koiđâdiđ, ete maht tij leppeđ peesâm taggaar muddoost ovdâskulij.

Henna Aikio

Tego ovdil lii jo mainâšum, te “ohtâ vaanhim – ohtâ kielâ” lii šoddâm lede mottoomlágán virgálâš avžuuttâs perruid. Sämmilii ohtâvuodâst taat lii šiev raavâ vaanhimân, kote máttá njyebžilávt sāmikielâ. Jis vuod vaanhimist lii tobdo, ete sun pasta sárnuđ sāmikielâ tuše uási ääigi, te lii kuittâg ennuv pyereeb toimâđ tánávt ko orrood ollásávt sárnuhánnáá sāmikielâ. Jis perruu kyevti rávisulmust nubbe sárnu systemaatlávt sāmikielâ, lii vää mávsulâš äšši, jis vaanhim, kote kenski máttá ucceeb tâi eskân máttááttâl sāmikielâ, kuittâg uásalist sāmikielâ tuárjumân nuuvt, ete kiävtá kielâ mottoom verd. Sun puáhtá ovdâmerkkân ettâđ párnázân piäiválávt tiätu eđâlduvâid sāmikielân, luuhâđ sāmikielâlijd kiirjijđ, lávluđ lavluid já kojâdâllâđ párnáást aášij sāmikielâlijd noomâid. Taat puoh viestâd párnázân, ete sāmikielâ lii ubâ perruu ohtsâš äšši.

”

Mun smiettim talle aalgâst, ete pastam-uv mun sárnuš-kyettiđ tom. Mun jiem veltihánnáá ceelhi puoh olmânáál já määtî olmânáál ettâđ. Ja tom mahtnii smietáim, ete Terhi sárnu sāmikielâ já mun sárnum tuše suomâkielâ Kiurelin. Mutâ kale talle kuuloid mun-uv sárnuškyettim eenâb já eenâb Kiurelin. Já tot lâi olssân-uv tuođâi šiev hárijuttâllâm, ete postim kiäsnii sárnuđ.

Tero Harju

Jis tun lah valjim, ete sárnuh párnázân sāmikielâ, te tom kannat kevtiđ aalgâ räajist puoh tilâlâšvuodâin, meid pääihi ulguubeln. Jis tun tuubdah ovdâmerkkân vyelivuodâ sāmikielâ sárnum kuáttá almolijn soojijn, te viigâ kiedâvuššâđ ääši já vuáháduttid jieijâd toos. Sāmikielâ kevttim puoh pirrâsijn viestâd párnázân, ete sāmikielâ lii siämmáá mávsulâš já anolâš ko eres-uv kielah. Stuárráb páárnán kannat amal njuolgist muštâliđ jieijâs tobdojn já toi tyehin vaigutteijee kielâmolsom já kielâtraumai ubâlâšvuodâst.

Meid tiervâsvuodâhuolâttâs pargeid kannat toohâđ čielgâsin perruu kielâtile já uulmijđ. Áámmátulmui pargon lii tuárjuđ tii perruu kielâvaljimijđ. Jis tun teeivah negatiivlii jurdâččem, mii eepid perruu kielâvaljimijđ, te kan-

nat lede ohtâvuodâst ko. palvâlusâst västideijee virgeomâhâžân. Táválávt hyenes ravvuin tâi imâštâllee jurduin lii koččâmuš tietimettumvuodâst. Tiervâsvuodâhuolâttâs áámmátulmuuh sáttih ain avžuuttiđ suomâkielâ párnáá päikkikiellân tâi máttááttâskiellân tiileest, mast párnáást láá eromâš torjuu táárbuh, tego sárnum ovdánem ájánem. Tágárijn tiilijn kannat pivdeđ uáivil já torjuu äššitobdein, kiäh láá vuáijum eidu kyevt- já maangâkielâlâšvuotân.

”

Talle tot kuldâlij, já lâi ete “Ai, lii-uv tist päikkikiellân aai-bâš tuše sāmikielâ? Mutâ maht tot talle uáppá suomâkielâ?” Já tot lâi tuáhtár!

Anna Näkkäljärvi-Länsman

Säämi kielâlaavâ vuáđuld sämmiliist lii sämmilij päikkikuávlust vuoigâd-vuotâ ei. sāmikielâlâid sosiaal- já tiervâsvuodâpalvâlussáid. Palvâlusâi uár-nejeijee kalga tiedettiđ äššigâssáid sāmikielâlijn palvâlusâin já faallâđ taid aktiivlávt, eromâšávt vadâhánnáá. Jis ovdâmerkkân aldasii ravviittuvâst ij lah finnimnáál sāmikielâlâš palvâlus, te kieldâ lii kenigâs ornid palvâlus uástupalvâlussân tâi tulkkum häämist. Kyevt- já maangâkielâlii párnáá kielâ ovdánem kolgâččii tiervâsvuodâhuolâttâsâst čuávvuđ párnáá puoh kielâi uásild. Tuše suomâkielâ huámmášumán väldim sāmikielâlii párnáá ihemuddotäärhistmijn addel vääijuvlii, viärráámuu muddoost puástukove párnáá tiileest.

Näkkäljärvi- Länsman peerâ

Asko Länsmanist já Anna Näkkäljärvi-Länsmanist lává kyehti ohtsii párnáa: 6-ihásâš Anni-Siviä já 4-ihásâš Ántte Is-sát. Peerâ lii kieskâd varrim Učjuvnjäälmist Njuárgámân. Anni-Siviä jotá ovdâškoov-lâ uásild Njuárgámist já uásild Učjuuvâst já lijkkoo škoovlâst eromášávt liihâdmân, te-go kooripádlun. Peerâst eelih aargâ ennuv puásuítuádu ihásâšjuurrâm miel, ovdâmerk-kân pygálysääigi láá ennuv Skálluväärist. Anna já Asko lává kuohtuuh sárnum párnáid aalgâ räjjist tuše tavesämikielâ. Valjim lâi sunnui viehâ luándulâš, tastko koččamuš lii kuohtui eenikielâst. Anna lii kuittâg koolgâm porgâd eenâb aktiivlii kielâtááidu já noonâ kielâpir-râs oovdân, ko suu pärnivuodâ perruu váldu-kielâ lâi suomâkielâ, já sämikielâi tile lâi suu nuorâvuodâ ääigi Aanaar markkânist mu-doi-uv viehâ hiäjus. Jieijâs párnáid Anna já Asko tuáivuv riges kielâtááidu já noonâ sâmmilii identiteet já suái lává tom mielâ, ete lává taid taan räi šievnáál pastam sirded-uv. Párnái nanosumos kielâ lii sämikielâ, já kuohtuuh lává oppâm pyereest meid suomâkielâ – veikâ motomeh ulguupiälásiih tom epidij-uv. Anna já Asko mielâst iäláttâs merhâšume sâmi-kielâi eellimvuáimálâšvuotân lii tääl já puát-teevuodâst-uv mittedmettum. Meid sâmmilii arâšoddâdem merhâšume suái tiäduttávâ.

Mun tuše tuáivum,
ete sämikielâ leehâst
mii párnáid sâmmilii
ohtsâškode puoh
neelji enâmist.

Anna Näkkäljärvi-Länsman

Sierâahe já arâšoddâdem

Párnáa arâšoddâdemsaje valjim já uuccâm lii uási perruu kielâvuávám. Sämikielâlii pärnážân pyeremus muulsâiähtu lii sämikielâlâš arâšoddâdem. Arâšoddâdemlaavâ mielđ oles Suomâst lii vuoigâdvuotâ finniđ sämikielâlii arâšoddâdem, ko lii koččâmuš pärnáast, kii sárnu eenikiellân sämikielâ. Sämmilâš arâšoddâdem olášuvá Suomâst kyehti häämist: eenikielâlâid pärnáid uáivildum sämikielâlâš arâšoddâdem já kielâlâvgumvuáhâduv olášuttee kulttuur- já kielâpiervâltoimâ. Eenikiellân sämikielâ sárnoo pärnai sämikielâlii arâšoddâdem ornimovdâsvástádâs lii kiellâin. Eenikielâlâžžân uáivilduvvoo taan tábâhtusâst páárnâš, kote uáppá sämikielâ päikkikiellân vaanhimijdiskuin. Sämmilii arâšoddâdem ulmen lii, ete pärnááh peesih šoddâđ noonâ sämikielâlii, kulttuurilávt já pedagogilávt sämmilii pirrâsist.

Mist lii kale lamaš lukko kielâ háárán, ko tuot Ucjuv sämikielâlâš peivikiäčču lii lamaš nuuvt eromâš pyeri. Uázžu ettâđ, ete Anni-Siviä lii mijiän-uv máttááttâm uđđâ sämikielâ saanijd.

Asko Länsman

Kielâpiervâleh láá uáivildum iänááš sämmilâšperrui pärnáid, kiäid iä paste päähist sirded kielâ ollágin tai tuárvi. Aanoost lii aarrâd, tievâslii kielâlâvgum vuáduprinsiip: pargeeh sárnuh pärnáid aalgâ räajist tuše sämikielâ, veikâ pärnááh iä jieš mátáččii kielâ ovdiist. Párnááh uázuh sárnuđ mon kielâ halijdeh. Sij ibbeerdškyetih sämikielâ viehâ jotelávt já ääigi mielđ meid sárnuškyetih tom jieš. Tooimâ ulmen lii pärnáa toimâlâš kyehtkielâlâšvuotâ škovlâihán räi. Kielâpiervâltoimâ uárnejuvvoo puoh kuulmâ Suomâst sarnum sämikielân. Tot ruttâduvvoo Suomâ staatâ máttááttâs- já kulttuurministeriö peht. Kiellâh já kaavpugeh mäksih uási koloin já toh meid västideh iänááš tooimâ orniimist keevâtlávt. Tooimâ koordinist já oovded Sämigitge. Lasetiätu kielâpiervâltoimâst kávnnoo Sämigitge Kielâpiervâl-siijđoin (kj. käldeeluvâttállâm).

Tom kale uáiná, ete mon teháliih toh kielâpiervâleh já sämikielâliih peivikiäjuh láá pärnáa kielâ tááhust. Tom kale uáiná jyehi peeivi.

Asko Länsman

Kulttuur- já kielâpiervâleh já eenikielâlij sämikielâlâš arâšoddâdem láá kuohtuuh arâšoddâdemmaalih, moh oovtâst perruin já eres siärvâduvváin tuárjuh pärnáa sämikielâ ovdánem. Kuittâg meid sämikielâlii arâšoddâdemist pärnááh sätth sárnuđ koskânis enâmustáa suomâkielâ. Kielâpiervâlist taat lii joba táválâš tile, tastko suomâkielâ lii táválávt pärnai nanosumos kielâ, mangii meid áinoo päikkikielâ. Kielâvaljim pärnai kooskâst spejâlist sämikielâi ucceeblohosajattuv, ijge tot lah ovtâskâs arâšoddâdemjuávhu tai vaanhimij suijâ. Toos puáhtá kuittâg vaiguttiđ eereeb iärrâsij tienuuvt, ete lasetteh rävisulmui mielđiorroom pärnai rijjâ sierâdmist já kevtth pärnáid mielâsumos sierâelementijd meid ohtsii tooimâst. Návt pärnáid adeluvvoo kielâlâš malli toimâđ sierâin sämikielân. Sämmilii arâšoddâdem pargeemere vuáváámist kolgáččii väldid huámmášumán tom, ete pargein lii tehâlâš rooli kielâlii já kulttuurlii mallin pärnáid já sij kalgeh pasteđ uásálistid ennuv pärnai sierâid.

Ovdâsvástádâs pärnáa sämikielâ ovdánmist já kevttimist ij kuassin lah tuše arâšoddâdem tai škoovlâ árdei alne. Pääihi jurdâččemvuovijn já kielâmaalijn lii stuorrâ merhâšume áášán. Vaanhimeh kalgeh tiettiđ sierâlágán kielâvaljiimijn já toi čuávumušâin. Jis sárnuh pärnážân sämikielâ, te vyerdih-uv ete sun sárnu vaanhimân sämikielâ? Vyerdih-uv ete uábih já viiljah sárnuh sämikielâ koskânis? Jis pärnáast lii tobdo, ete lii luándulâš já tuhhiittetee sárnuđ vaanhimâid, oobijd já viljâid eenâblohokielâ, te tot vaaigut suu kielâvaljiimâid eres-uv sämikielâlijguin. Nube tááhust pärnáa táápán valjid sämikielâ tai eenâblohokielâ vaigutteh maangah ääsih, tego suu persovn já temperament, siämmáanáál eres pärnai adelem malli. Vaanhim puáhtá karttâđ stapârâššâđ vaanhim já kielâpoolis roolij kooskâ, iäge puoh lah ain suu haaldust. Motomin sáttá leđe pyeri tuhhiittiđ tom, ete páárnâš ij kuittâg eidu tääl sárnu sämikielâ jieš.

Sierâavveest lii tehálâš, ete páárnáš finnee sāmikielâlijd roolimaalijd, moi peht sun piäsá uáiniđ sāmikielâ ellen, sierâlágán pirrâsijn já sierâahasij kooská luándulâš kiellân. Sāmikielâlâš párnáikulttuur viestâđ páárnán, ete sāmikielâ já sámmilâš kulttuur láá mávsuliih já anoliih siámmáánáál ko eenâblohokielah-uv. Jis vuod puoh párnáá kevttim materiaál kiirjijn spel-láid já párnáiohjelmáid lii eenâblohokielâlâš, te páárnán šadda älkkeht mielâkove, ete sāmikielâ ij kulluu ijge heivii táid suorgijd. Vaanhimeh kan-natteh-uv porgâđ ennuv vâi finnejeh perruu kiävtun puoh máhđulii sāmikielâlii materiaál. Meid eres ko jieijâs sāmikielân rahtum materiaál kannat kevttiđ ävkkín. Páárnáš lii táválávt ávusmielâlâš sierâ kielâi kuáttá já uáppá älkkeht iberdiđ tehálii siskáldâs meid materiaalist mii lii sierâ sāmikielân.

”

Jis haalijd ruvduäigi, te jis kojâđ tienuuvt, ete “enni, uázžum-uv spellâđ ipadijn tom oovtâ sāmikielâlii speelâ?”, te talle kale finnee tom ääigi!

Anna Näkkäljärvi-Länsman

Táválávt jurdâččuvvoo, ete páárnáš lii oppâm päikkikiellân sarnum kielâ vuáduuráhtusijd já -sánáduv suulân neelji-ihásâžžân. Uhkevuálásii, uc-ceeblohosajattuvâst orroo kielâ oppâm iärrán kuittâg motomijn oosijn jyehi saajeest kevttum eenâblohokielâ oppâmist. Iäru ij loovtâs jieš kielân já ton jiešvuodâid, peic toos, ete sāmikielâlâš páárnáš kulá táválávt ennuv ucceeb uási argâstis sāmikielâ ko suomâkielâlâš páárnáš suomâkielâ. Sāmikielâ uccáá kevttum kielâopâlij elementij já aargâst harvii kullum sánáduv oppâm puáhtá pišted kuhháá tai pääccid ollásávt kooskân. Tot, ete páárnáš sáttá sárnuđ jieš tuše suomâkielâ, veikâ rävisulmuuh sárnuh sunjin sāmikielâ, ij muštâl párnáá tai vaanhimij äpittesvuodâst. Eenâb tot muštâl tast, ete uhkevuálásii ucceeblohokielâ oppâm váátá huámáſitteht eenâb ko eenâblohokielâ oppâm. Vaanhimeh kalgeh kiddid huámmáſume toos, ete párnáá piäiválii kielâlii “puurâtmist” (su. syötös) – áđai puoh kielâlii am-nâstuvâst maid páárnáš kulá já uáiná – kelijdeijee uási ličij sāmikielâlâš. Ličij pyeri, ete sāmikielâlâš vaanhim sárnuččij párnâžân ennuv já kavnáččij sunjin máhđulâšvuodâi mielđ meid eres piäivâlijd kielâmaalijd. Pääihist kannat toollâđ sāmikielâlii radio ávus já čuojâttid sāmikielâlii muusik já jienâvuárháid.

”
Tääbbin pygálysäiđi kulenhân taah párnááh sárnuh iänááš sāmikielân. Ete mahtnii tom tobdá, maht iäláttâs paijeentuálá meid kielâ-uv.

Anna Näkkäljärvi-Länsman

Jyehi sāmikielâlâš peerâ lii jieijâslágán, já jyehi sāmikielâ sirdee vaanhim kalga uuccâđ taid vuovijd, moh tuáimih jieijâs aargâst já jieijâs uulmij juk-sâmist. Ko ohtâ vaanhim ij haalijd panâštid párnáá vástidid sāmikielân, te nube vaanhimân lii aabâš luándulâš vaattâđ sāmikielâ sárnum párnáast. Ohtâ ij haalijd tarvanid párnáá sárnum sāmikielân, já nubbe vuod uáiná, ete párnáá kielâ kannat stivrid aktiivláv, meid nuuvt, ete tarvan kielâfeiláid. Oovtâ perrust tuhhiitteh čielgâsávt tom, ete párnááh sárnuh koskânis já skipárijguin suomâkielâ, nubbeest vuod lii čielgâ ulme, ete meid párnái koskâsii kiellân kalga lede sāmikielâ. Vaanhimijn lii vuoigâdvuotâ vyerdid pääihist kolliistâllee párnáin já rävisulmuin perruu kielâ tâi kielâi kunnijâtem. Vaanhimist ij lah ovdâmerkkân kenigâsvuotâ sárnuškyettid páárnán eenâblohokielâ tondiet, ete mieldi lii kiinii, kote ij ibbeerd sāmikielâ. Kielâ-valjim lii perruu jieijâs persovnlâš valjim, mon iäráseh iä uázú árvuštállâđ.

”

Mij lep jo sárnum aabâš tagarijn vuáđuaašijn. Ete mist lii sāmikielâ, mij kolgâp sárnuđ tom, já jis mij ep sáárnu tom, te tot láppoo. Ete kale tot uáli nuorrân álgá!

Anna Näkkäläjärv-Länsman

Ko suomâkielâlii perruu páárnâš uáppá suomâkielâ “jiešmeidlist”, te sāmikielâlii perrust sáttá lede tobdo, ete kielâ sirdemist lii korrâ pargo. Korrâ pargoost peerusthánáá páárnâš sáttá jieš sárnuđ iánááš eenâblohokielâ. Veikâ tile ličij taat, te vaanhim ij koolgâ sujâttid jieijâs ijge luovâttid. Tii-leest-uv, mast oro, ete ovdánem lii písánâm teikâ mana maŋaskulij, te párnáá sāmikielâ oppâmprooses lii tuođai ohtânmaanoost joodoost. Jo tot, ete páárnâš ibbeerd vâdisvuodâittáá sāmikielâ, lii mávsulâš äšši, mast kannat ilodid. Jyehi tááhust motomin párnáá sāmikielâst šadda aktiivlâš, jis sāmikielâ piso jyehipiäiválii päikkikiellân. Jis kiävâ-uv nuuvt, ete páárnâš ij jieš sárnuškuát sāmikielâ, te kalga mušteđ, ete jo tuš passivlâš kielâtáidu lii párnâžân stuorrâ hiätu, jis verdid oovtkielâlâšvuotân, nuuvt ovdánem ko meid identifisistum já kulttuurtubdâm tááhust. Passiivlii kielâtááidu vuáduđ páárnâš puáhtá meid maŋeláá monni eellimmuddoost meridid jieš, ete aktivist suu sāmikielâ.

”

Tot lii kuittâg talle suotâs, ko vuossâmuu tove huámmáš, ete páárnâš ibbeerd-uv aabâš tuođai já taha puoh, maid tun eedâh nuorttâlâškielân. Talle tego huámmáš, ete tast lii lamaš ävkki.

Terhi Harju

Aldapirrâs já suuvâ merhâšume párnáá sāmikielâ ovdánmân puáhtá lede merhâšittee. Aldaulmuid kannat ávusmieláin sárnuđ perruu kielâliijn uulmijn já vuovvijn jo vyerdim ääigi já umogâšääigi. Vaanhimijn lii vuoigâdvuotâ pivdeđ já vyerdid, ete sāmikielâliih aldaulmuuh, tego ááhuh já äijiheh sehe usteveh sárnuškyetih sii párnáid eidu sāmikielâ. Puárâsub ulmuin, kiäh láá iállám assimilaatiopaje ääigi, taat puáhtá vaattâđ ennuv – psyykkisij agâi já jieŋâlâsân ruotâstum taavij já jurdâččemvuovij lekkâm. Nubeh sárnuh luánduláv sāmikielâ uccpárnâžân, nubeh kalgeh hárjánid já motomeh iä kuassin luhostuu. Jyehi tááhust sāmikielâ sárnoo uccpárnâš pyereed já vuáimâsmit kielâmolsomist tyeibee kielâsiärvus maangânáál. Eromâšávt puárâsub sámmiláid puáhtá pyevtittid stuorrâ ilo kuullâđ, maht párnááh sárnuh sāmikielâ.

”

Nuuvt ennun ko mun navdâšâm-uv tast, ete uázžum kevttiđ Vildáin sāmikielâ, te kal tot váldá must energia. Ij tot lah nuuvt, ete ko tuš peri sáárnum.

Henna Aikio

Sämikielâ škoovlâst

Škoovlâ rooli lii sämmilij historjâst lamaš merhâsittee sämikielâi já sämmilii kulttuur suddâlutmist. Tääľ äšši lii kuittâg nubenáál: škovlâ puáhtá lede ohtâ merhâsittee sämikielâ nanodeijee já iäláskittee já sämmilij kielâlij vuoigâdvuodâi olášuttee. Taat kuáská tuáistáázân enâmustáá sämmilij päikkikuávlun, mutâ sämimáttááttâs lii lassaanmin meid maangâin kaavpugijn. Škovlâmáttááttâs merhâšumeest sämikielâlii páárnán já siärvádâhân láá maangah täasih. Jieijâskielâlii tâi uásild jieijâskielâlii máttááttâs peht páárnáš piásá oppâđ tiäđu maangâ eellimsyergist sämikielâ peht. Sunjin sämikielâst šadda luándulâš kielâ, moin puáhtá haahâđ tiäđu, mii kiävttoo njálmáľvť já kirjáľvť ja moin puáhtá sárnud siämmáá pyereest jieijâs eellimpirráđuvâst ko meid maailmvijđosijn koččamušâin. Páárnáš šadda jurđui, ete sämikielâ kulá sehe priivaat suorgijđ tego perrui já oles ohtsâškoodán. Sun uáppá čäälliđ já luuhâđ jo algâmáttááttâsâst kuittâg kyeťvi kielân. Sämikielâ čäällimvyehi lii sunjin čielgâ äšši, mon ij taarbâš maľeláá sierâ máttááttállâđ.

Sämimáttááttâs uáivild puoh máttááttâs, mii adeluvvoo sämikielân já sämikielâ máttááttâs. Lii tergâđ iäruťtiđ sämikielâ máttááttâs já sämikielâlii máttááttâs. Sämikielâ máttááttâs uáivild sämikielâ máttááttâtem eenikiellân tâi vieres kiellân. Tile mielđ máttááttâskiellân puáhtá lede sämikielâ tâi suomâkielâ. Puáhtá lede, ete sämikielâ máttááttâs lii enâmustáá muáđđi tijme ohhoost já párnáá eres máttááttâs lii ollásávt suomâkielâľlâš. Ko vuod sárnup sämikielâlii máttááttâsâst, te koččamuš lii tast, ete sierâ oppâamnâseh máttááttuvvojeh sämikielân, sämikielâ lii sárnumkiellân luokkaast já materiaal lii sämikielân kuittâg toin oosijn ko lii máhđulâš. Kyeťvkielâľlâš máttááttâs uáivild tom, ete oppâamnâs já luokkataási mielđ uási máttááttâsâst adeluvvoo sämikielân já uási suomâkielân. Kielâľavgummáttááttâs uáivild kyeťvkielâlii máttááttâs, mast lii kielâľavgum vuolgâtile já metodeh: uáppeeh iä veltihánnáá mäati sämikielâ ovdiist, te sij oppih siämmást amnâs já kielâ. Sämikielâlii máttááttâs, kyeťvkielâlii máttááttâs já kielâľavgummáttááttâs vuolgâtile já vyeťvih láá mottoom verd ereslagáneh koskânis. Ohtsâš ulme lii párnáá njeťbžilis sämikielâ táidũ já aktiivľlâš sämikielâ keťttim, sehe tiäđust-uv siämmááh sosiaalliih, tiäđuliih já táiduliih ulmeh ko máttááttâsâst távâľvť.

Sämikielah eellih čarvâšum eenâblohokielâi kooskâst. Jieijâskielâľlâš párnâi já nuorâi kulttuur ij lah meendu nanos já sämikielâst ráhtoo maangâin soojijn uđđâsist nuorâbij aheluokai kielâ. Taan tiileest vaanhimij já eres siärváđuv vuorduuh sämikielâ máttááttâs já sämikielâlii máttááttâs kuáttá láá mangii stuárrâh. Tuáivuh, ete škovlâ sirdá párnâžân noonâ sämikielâ tááidũ, aktiivľlii sämikielâ keťttim, noonâ sämmilâšidentiteet já maangâpiälâsii kulttuurlii mäťtim. Syemmilii škovľâvuáhâđuv raamij siste tuáimee sämimáttááttâsâst taah vuorduuh čoggâšuveh távjá liijkâs ennuv ovtâskâs máttáátteijee árdei oolâ. Škuáľvejum sämikielâľijn máttáátteijein lii korrâ vânvuotâ, já kielâmolsohmistorjá čuávumuššân sämikielâ ij tuodâi lah puoh máttáátteijeid vuossâmužžân oppum kielâ. Máttáátteijeh säťtiť kuáh-tâđ kriitiik sii sämikielâ máátust, sarnum kuáľlukielâst, kulttuurtuáváást já eres tahhein. Jyehi vaanhim haalijđ luándulâťvť párnáá pyeri meid kielâ já kulttuur hááran. Tááľlâš, herkis kielâtiileest já ko sämikielah eskân kuulood nanosmeh škovľâkiellân, te siärváđuvâst váťtoo kuittâg ain killeelvuotâ já ibárdâs. Vissásávt lii mangii tárbu kriitiikân, mutâ tom kolgâččii čuoccâđ ráhtusáid, ij ovtâskâs sämikielâľlâš pargei.

Tiäđust-uv mun tuáivum “váimu šnärkkilum”, ete mottoom muddoost sun sárnuškuáđáččij munjin ollásávt sämikielâ.

Henna Aikio

Párnáá sämikielâ ovdánem tááhust lii teháľlâš, ete párnáást láá puoh ahemudoinis roolimaalih, moh lohtâseh äššijđ, main sun lii perustum já moh kuleh suu čujosjuáľkun. Škovľâlii, eromâšávt nubálovihásii mielâst säťtá äľkkeht orrood, ete sämikielâ kulá uccpárnáid, rávisulmuid já vuorâsáid, mutâ ij sunjin. Ij lah ain äľkke finniđ nuorâ fáárun siärvusľáid tábáhtussáid, ijge sun meid távâľvť haalijđ valjiđ ulmuid já tohâmušâid kielâ vuáđuld. Nuorâikulttuur ráhtim paijeen lii eromâš hástulâš. Nuorah kolgâččii jieš ráhtid jieijâs kulttuur, mutâ ko lii koččamuš uccâ juáľvhust, te aktiivľliih ráhteťh láá mangii aaibâs liijkâs uccáá.

“

*Anni-Siviä eedâi,
ete ele huolâ eeči,
kale sun máttát taid eres
párnáid sāmikielâ.*

Asko Länsman

Jis párnáá piäiválii “puurâtmist” uccâ uási lii sāmikielân, te lii táváláš, ete vala škovlâahasâžžân-uv sāmikielâst lii ennuv koodimolsom suomâkielân, adai páárnáš ovtâstit sárnumist valjeest suomâkielâ já sāmikielâ. Párnáá sāmikielâst sâttih lede räaigih já čuolmasajeh, ovdâmerkkân duaal adai kyevtlovo kiävtust, moonnâm äigihäämi hammiimist tâi tiätusuorgij sánâduvâst. Suomâkielâ puáhtá vaiguttiđ nanosávt meid sāmikielâ kielâoopân. Vădisvuodah sāmikielâst pyehtih pissood párnáá fäärust nanosávt ivveest nuubán já hiäjusmittiđ suu moovtâ sāmikielâ kevttimân. Párnáá sāmikielâ kolgâččii pasted nonniđ tááláást eenâb. Kielân lohtaseijee hástusáid já vänivuođáid kolgâččii finniđ torjuu nuuvt škoovlâst ko meid ton ulguubeln. Stuurâ ävkkín tast ličij fáádán kyeskee tutkâmuštiätu já pyeremui vuovij uuccâm maailmviđosávt. Toi vuáduđ ličij pyeri ovdediđ eidu sāmikielâlij párnái táarbuid palvâleijee materiaaliđ já vuovijđ.

Škovlâahasii párnáást, kiäst sāmikielâ táidu lii noonâ já kote finnee torjuu kielâ sárnumân valjeest škoovlâ ulguubeln-uv, puáhtá aheivij mielđ vyerdiškyettiđ eenâb: aktiivlii sāmikielâ valjim, sāmikielâst pissoom, kielâfeilâi kiäppánem já maangâpiälásuh sánâduv. Uulmijđ párnáá kielâtááidu háarán ij kannat asâttiđ liijkás vyeligâsân. Párnáá kannat uápásmittiđ suu sárnum sāmikielâ sierâ kuávlukieláid. Párnážân kannat faallâđ aktiivlávť suu ovdánemtáásán hiäivulii sāmikielâlii kirjálâšvuodâ já eres materiaál. Sāmikielâlii párnážân lii pyeri kuullâđ já luuhâđ kirjálâšvuodâ meid meid eres kielân ko sāmikielân; maangâkielâlii párnáá kielâlii ovdánem tuárju ubânâsân puoh riges já maangâpiälâsâš kielâlâš amnâstâh. Ohtâ mávsulâš ulme lii tot-uv, ete páárnáš uáppá iberdiđ eres sāmikielâid já juurdâš tain positiivlávť.

Škovlâmaailmist párnái koskâsih iäruh sāmikielâ tááidust já kiävtust sâttih tovâttiđ maangâlágánijđ tobdoiđ já reaktioiđ. Páárnáš puáhtá väldiđ lussâdin tile, mast suu kielâtáidu lii hiäjub ko iärâsijn, mutâ siämmáánáál tile, mast eres párnáh viggeh ohtânmaanoost molsođ eenâblohokielân. Oovtâgin páárnáš ij kolgâččii tubdâđ vyelivuodâ sāmikielâ sárnon. Ij meid lah olmnáál párnáá kuáttá, jis sun kalga toimâđ nuubij párnái máttáatteijen tâi kielâpoolisin, tâi ete sāmikielâlâš toimâ uárnejuvvoo ain sii iävtuiguin, kiáh sárnuh sāmikielâ uccáá. Lii rávisulmui – škoovlâ, vaanhimij, puoh sâmmilij – váttee já tehálâš pargo ráhtiđ párnáid kielâpirrâs, mast jyehi páárnáš finnee máttááttâs já sosiaalli vuaruvaikuttâs jieijâs kielâtááidun hiäivulii tääsist já piäsá kukkiđ sāmikielâ sárnon.

Sämikielâlâš páárnáš rávásmuvá

Rávásmemavveest páárnáš álgá sirdášuđ párnivuodâst rávisulmui. Taat uáivild távjá adelum áárvui epidem, kooská vâldim jieijâš vaanhimáid já jieijâš kiäinu uuccâm. Nuorâ persovn mielđ puáhtá orroođ, ete sun haalijd enâmustáá lede tego iäráseh-uv já suddâluđ juávkun – teikâ talle iärániđ tast. Uhkevuálásii, ucceeblohosajattuvâst orroo kielâ sárnoosiärváduvâst rávásmemahe lii táválávt äigi, kuás nuorâ identifisistum já meid perustum kielâ kuáttá puáhtá muttuđ. Sáttá orroođ, ete sun káidá jieijâš kielâsiärváduvâstis. Nuorâ puáhtá västidškyettiđ eenâblohokielân, piettáliđ jieijâš kielâ sárnumist tâi jurdeđ tom negatiivlâžžân. Lii uáli táváláš, ete tiätu aheiiij ääigi, ovdâmerkkân 13-16-ihásâžžân, sämikielâlii nuorâ sämikielâ kevttim kiäppân já oro, ete sun ij peerust tâi sun viggoo tast.

”

Mottoomnáál láá tego stuorrâ tuoivuuh, mutâ talle ij halijdiččii asättiđ páárnán, toos jieijâd ijge toid iärásáid tagarijd tedduid, ete tot lii tääl tii ärdei alne, ete maht tast kiävá.

Henna Aikio

Rávisulmui kielâvaljim miäruštâl távjá tiäđuláš já tiäđuustmettum ideolog-láš haalu sárnuđ sämikielâ ain ko máhđuláš, tastko mij tiettip, ete mon teháláš tot lii. Härvis rávásmemahasâš tuáimá tom vuáđuđ. Rávásmema-hasâš sárnu sämikielâ, jis tot kannat ton mielđ, mast sun lii perustum, kiäin sun haalijd lede já maid porgâđ. Maailm mittokaavast nuorâ ulmust láá huámášitteht eenâb muulsäiävtuh suomâ- tâi enġalâskielân ko sämikielân, lâi-uv koččamušâst talle äigiájânâs, kulttuurpyevtittâs tâi identifisistum-čuossättâh.

Tast lii-uv stuorrâ ovdâsvástádâs, ete mij rávisulmuuh ráhtip positiivlii kielâ- já kulttuuršoddâmvuáđu, ete párnááh talle halijdeh kevttiđ kielâ puátteevuodâst.

Henna Aikio

Nube tááhust motomij sāmikielâlij jurdâččemvyehi sāmikielâ kuáttá muttoo rávásmemavveest nubijkulij eenâb positiivlâžžân já tiäđušteijen. Nuorâ identiteet sāmikielâ sárnon puáhtá nanosmuđ mon peri avveest eellimtabáh-tusâi, jieijâs ovdánem já pirrâs maaliij mielđ. Nuorâ sáttá suogârdâlškyettid jieijâs kielâ merhâšume aassâmsaje, oppâm já pargoeellim háárán, já haalu kuullâđ jieijâs siärvádâhân meid kielâ peht puáhtá lasaniđ.

Mun tuše tuáivum, ete sāmikielâ liäkká mii párnáid sāmiliij ohtsâškode puoh neelji enâmist. Ete ij lah tuše Ucjuuhá, Njuárgám, peic mij kullup stuárráb ohtsâškoodán, já kielâ lii tego čoovdâ toos.

Anna Näkkäljärvi-Länsman

Meid rávásmemavveest sāmikielâst kaidâm nuorâ jurdâččemvyevih já kielâvaljiimeh sáttih jo muáddi ive keččin, ko vuáđuškovlâ nohá tâi suulân 20 ihásâžžân muttuđ aabâs nubijkulij. Nuorâ sáttá jiešráđálávt ráhtiđ tile sāmikielân elimistis, ko lii ibbeerdškuáttâm sāmikielâ merhâšume olssis já kenski huolâstuuškuát kielâtááidu hiájusmist. Tágáreh ovdâmeerhah láá sāmiliäšsiärváduvâst ennuv. Uásán rávásmuvvee nuorâin kiävâ vuod tie-nuuvt, ete sāmikielân ij šoodâ mielâsâš rooli jieijâs elimist, uápuin, pargoost já peerâelimist. Taam iä vaanhimeh ijge siärvádâh pyevti ollásávt estiđ. Kalga tuše porgâđ puoh máhđulii ton oovdân, ete nuuvt maŋgâ rávásmuvvee sāmikielâ sárnoo ko máhđulâš haaliđ valjiđ sāmikielâ jieijâs elimân.

Já liihân tot kielâ riggodâh. Eromâšávt tääbbin alda räáji. Mon ennuv liččii pargosajeh-uv sunjin, kote máttá sāmikielâ.

Asko Länsman

Sāmikielâi tile iälá jotelis nubástusâst. Nubástusân lohtâs ilo já soro, siämmáá ääigi peleh, moh rávkkih tuoivuu já epituoivuu. Motomin puáhtá leđe taggaar tobdo, ete kielâ eellimvuáimálâšvuodâ paijeentoollâm já nanodem lii tuše taistâlem já vaahâg estim. Sāmikielâ párnážân sirdee vaanhim ij pyevti tiettiđ, ete mii puáđus suu pargoin šadda leđe: juátkih-uv párnááh sāmikielâ ovdâskulij já maht kieláid kiävâ. 20 tâi 50 ihheed kiäčán ep uáini. Ko spejâlist taam peeivi 20 tâi 50 ihheed maŋaskulij sāmikielâ tilân, te lii kuittâg čielgâs, ete maŋgâ äšši lii muttum pyerebin, maŋgâ sierâ tääsist. Sämiliij láá suddâluttemtooimâin já stuorrâ muuivijn huolâhannáa siäiluttâm jieijâs kielâs, sirdâm taid suhâpuolvâst nuubân já maŋgâin soojijn algáttâm kielâ sirdem uđđâsist iheluuvij poodhâ maŋa. Kielâmolsom čuávumušâid tivvoop vala kuhháa, mutâ siämmâst ráhtip jyehi peeivi ennuv uđđâ. Jyehi párnážân ettum já párnáa ettâm sāmikielâlâš sääni ráhtá sāmikieláid pyereeb puátteevuodâ. Jyehi sääni lii ilo já čiävláávuodâ fáddá ■

LISTO KIRJÁLÄŠVUOĐÄST JÄ VIERMIKÄLDEIN

Čuáhist-siijđoh

Sämikieläläš tiervâsvuođâ- já pyereestvaijeemravvim materiaalpankki
<http://coahkis.com>

Giella šielan – ja geaidnu guovttegielalašvuhtii

– Språk i vuggegave – ig veien til tospråkighet

Raavâkirjâš sämikielâ sárnumist pärnâžân

http://www.mfppd.no/images/stories/brosjyre/Brosjyre_1.pdf

Giellaválljen lea dehálaš! Rávagiha – Språkvalg er viktig! Veiledningshefte

Raavâkirjâš sämikielâ sárnumist pärnâžân.

Mánáidgiela dutkanfiermádat SAMAGI. Sámediggi – Sametinget

<https://www.samediggi.no/Balvalusat2/Giella#section-Samas-manain>

Kuáti-siijđoh

Sämmilii arâšoddâdem materiaalpankki

<http://www.kuati.fi>

Meille tulee vauva (Mijjân šadda umogáš)

Raavâkirjâš umogáá vyerdimân já tipšomân

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138367/URN_ISBN_978-952-343-367-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vuáđumáttááttâslaahâ

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Puhu omaa kieläsi lapsellesi – Hála mánnásat iežat eatnigiela (Sáárnu pärnâžân jieijad eenikielâ)

Raavâkirjâš sämikielâ sárnumist pärnâžân

Aino Snellman & Kerttu Vuolab. STAKES 1993.

Sämmiläš kieläravviittâh

Tiätau já savâstállâm sämikielâ sirdemist já pärnâi maangâkieläläšvuodâst

<https://www.facebook.com/Saamelainen-kielineuvola-197306927529926/>

Sämitigge: kielâpiervâl

Tiätau kielâpiervâltoomâst já pärnâä sämikielâ oppâmist

<https://www.samediggi.fi/toiminta/saamen-kieli/kielipesa/>

Sämitigge: oppâmateriaaleh

Tiätau sämikielâi já sämikielâlii máttááttâsâst já oppâmateriaaliin

<https://www.samediggi.fi/toiminta/koulutus-ja-oppimateriaali/>

Säämi kielâlaahâ

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20031086>

Arâšoddâdemlaahâ

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Vuáruuttuvâi

Raavâkirje vuáruvaikuttâsân já kielâ ovdânem algâmuđoid

<https://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/Vuorotellen.pdf>

KUUS PUÁHTÄ VÄLDIĐ OHTÄVUOĐÄ PÄRNÄÄ SÄMIKIELÄLII ŠODDÄDMÂN JÄ KIELÄLÄID VUOIGÄDVUOĐÄID LOHTÄSEIJEE KOČČÄMUŠÄIN

Sämitige kielâtorvočällee

Sämmilij kielâlij vuoigâdvuođâi olášum sierâ suorgijn

<https://www.samediggi.fi/yhteystiedot-yhdella-sivulla/>

Sämitige škovlimčällee

Sämikieläläš arâšoddâdem sehe ovdâ- já vuáđumáttááttâs

<https://www.samediggi.fi/yhteystiedot-yhdella-sivulla/>

Sämitige kielâpiervâlstivreijejee

Sämmilij kulttuur- já kielâpiervâltoimâ

<https://www.samediggi.fi/yhteystiedot-yhdella-sivulla/>

Sämitige sosiaal- já tiervâsvuođâčällee

Sämikielâliih já sämmilâid čuosâttum sosiaal- já tiervâsvuođâpalvâlusah

<https://www.samediggi.fi/yhteystiedot-yhdella-sivulla/>

Tuu päikkikielâ ovdâsvástâdâsvirgehaldâšeijee, fáádâ mielđ om.

Sosiaalhovdâ

Čuovviittâshovdâ

Arâšoddâdemhovdâ

Laapi kuávluhaldâttâhvirgâdâh, máttááttâstooimâ pajetârhisteijee

Sämikieläläš arâšoddâdem sehe ovdâ- já vuáđumáttááttâs

<https://www.avi.fi/web/avi/saamenkielinen-opetus>

Oovtiärdâsâšvâldäläš

Oovtiärdâsâšvuodâ já kielâlij vuoigâdvuođâi olášum

<https://www.syrjinta.fi/>

Ovdâskode riehtiäššialmai

Virgeomâhâi tooimâ já almolij palvâlusâi lavâlâšvuodâ kocceem

<https://www.oikeusasiamies.fi/fi>